

ШКОЛЕ У ОПШТИНИ ИВАЊСКА 1952–1962

Апстракт: Оснивање сеоских општина, постојање школа одраније и отварање у неким њеним селима школа у ово вријеме, биле су историјске и цивилизацијске тековине новонастале социјалистичке државе, као што су некада, под страном турском и аустроугарском влашћу, школе отварале црквено-школске општине, за које је Стојан Новаковић говорио да су биле "своје државе у туђој држави".

Ове општинске школе нису само описмењавале ђаке, већ су биле аналфабетске школе које су описмењавале одрасле, а темељиле су културно, привредно, социјално и цивилизацијско подизање народа патријархалног друштва. Оне су училе дјецу и одрасле, а у селима, преко школских задруга, развијале материјални начин рада у подизању привреде, првенствено пољопривреде и сточарства.

Кључне ријечи: школа, Ивањска, општина, оснивање, изградња, просвјетивање, аналфабетски течајеви, учитељ

Код нас изучавање историје школа и школства, и поред неколико врло утемељених студија о сва три босанскохерцеговачка народа, нема локалну традицију.

Зато данас, у времену свеукупног слабљења села и сељаштва и повећања броја становника градова, изучавање историје школства представља један од првих корака његове историјске обнове, која у будућности може бити један од фактора његове народне обнове као и брана даљег његовог опадања.

Са формирањем сеоских општина 50-их година 20. вијека и њиховог постојања десетак година, у Бањалучком срезу је формирана и општина у Ивањској. Она је поред истоименог насеља обухватала и села: Барловце, Церице, Драгочај, Козару Шимиће, Мичију, Пискавицу, Пријаковце, Радосавску, Рамиће, Шимиће и Вериће (без засеока Јаћимовићи).¹

У вријеме формирања општине у Ивањској, у њеном насељу Мишином Хану (Доњој Ивањској) постојала је Основна школа из 1902, Основна школа у

¹ *Службени лист НР Босне и Херцеговине*, бр. 11 од 5. маја 1952; *Исто*, бр. 17 од 12. јула 1955. године

Драгочају из 1909, и Основна школа у Пискавици из 1913, а у самој Ивањској I из 1922, Ивањској II из 1930. и Шимићима из 1932. године.²

Школа у Доњој Ивањској из 1902. основана је 24. јула Наредбом Земалске владе Босне и Херцеговине и била је једна од првих основних школа у селима бањалучког краја. Већ у првој школској години похађало ју је 96 ученика, од којих је било осам ученица.³

Ни школа у Драгочају у раздобљу постојања општине у Ивањској није била без традиције, јер је и она била међу старијима. Школска зграда изграђена је 1908, а школа је почела са радом 1909. године.⁴

Знатне промјене у овој школи наступиле су одмах после ослобођења, кад су у јесен 1945. у Драгочај дошли учитељица и учитељ, брачни пар Загорка⁵ и Раде Марић.⁶ Школа је тада имала 420 ученика и једну учионицу. Изградња још једне учионице почела је 13. октобра 1946. а завршена 15. јануара 1947. године. Школа је требала да у току 1952. прерасте у шестогодишњу, али за то није имала довољно простора. Са добијањем неколико нових наставника, школа у Драгочају је постала осмогодишња, а за управника је постављен Раде Марић.⁷

Учитељ и учитељица су годинама, поред редовне наставе, водили алфабетске течајеве и низ друштвених активности. Основали су Омладинску организацију и Културно-просвјетно друштво "Полет". Школа је организовала здравствене и домаћичке течајеве, па је крајем 1956. године окупила 60 дјевојака на домаћичком течају. За свој рад учитељица Загорка је постала носилац Ордена рада III реда, а учитељ Раде педагошки савјетник и награђиван за залагање у настави и постигнуте успјехе у школском раду.⁸

² Архив Југославије, Министарство просвете, Ф 3261, бр. 2354

³ Новосаграђена школа састојала се од једне учионице, учитељског стана и нупросторија. Упис ученика је извршен 15. септембра а настава је почела 22. септембра 1902. Због епидемије шарлаха школа је на основу телеграфског налога Котарског уреда у Бањалуци затворена 14. новембра исте године и није радила цијелу школску 1902/03. годину, па су дјеца уписана у тој години морала да наставе први разред следеће школске 1903/04. године. Први учитељ новоотворене школе био је Јосип Перчинлић, који је поред редовног рада много пажње посвећивао уређењу школе и школског врта. У школској 1904/05. у школу је уписано у први и други разред 115 ученика. Те године у школу долази нови учитељ Паво Баришић, који на овом радном мјесту остаје 20 година.

⁴ АРСБЛ, Окружни народни одбор Бањалука (94), Картони података народних основних школа

⁵ Загорка (Исак) Марић, дјев. Вулетић, рођена је 5. октобра 1903. у Власеници. Завршила је Учитељску школу у Сарајеву 1925, практични учитељски испит положила у Бањалуци 1927, а до доласка у Драгочај на мјесто учитељице имала је 21 годину службе.

⁶ Раде (Симо) Марић, рођен 1905. у мјесту Мали Градац, општина Глина, био је учитељ и управник школе у Драгочају. Завршио је 1924. Учитељску школу у Петрињи, практични учитељски испит положио у Карловцу 1927, а до доласка у Драгочај имао је 22 године службе.

⁷ АРСБЛ, Скупштина среза Бањалука (99), бр. 7704/55

⁸ Исто, бр.18748/54; Крајшике новине, 25. јул 1960, бр. 361, 5

И после ове њихове активности школа у Драгочају радила је 1956. са 10 одјељења и 600 ученика без зборнице.

Послије оснивања општине у Ивањској, она је имала већ 1956. међу основним школама три осмољетке, док сама Ивањска, као општински центар, то није имала. Њени су ђаци били приморани да путују у Пискавицу и Драгочај. Тако се 1956. у малој мрежи основних школа у Бањалучком срезу Општина Ивањска могла похвалити са три осмогодишње школе, у Пискавици, Драгочају и Доњој Ивањској, са 552 ученика.

У самој Ивањској је новоотворена четвороразредна школа радила у двије зграде, бившој једноразредној и станици милиције. Ова једноразредна основна школа у Ивањској саграђена је 1932, а адаптацијом једног ходника постала је дворазредна.⁹

Током 1954. године у Општини Ивањска изграђене су још двије школе, и то школа у Јосиповићима и у Торлаку.¹⁰ Торлак је и прије рата 1941. имао школу, али је она у његовом току спаљена.

У лето 1954. становништво Доње Ивањске добровољним пролозима приступа доградњи новог спрата школе под руководством Мехмеда Селмана.¹¹ Тиме су, идуће школске 1955/56. године, испуњени услови за отварање нове Осмогодишње школе у Доњој Ивањској.¹²

У 1955. години у Осмогодишњој школи у Доњој Ивањској образована су два течаја за женску омладину, које је похађало 47 омладинки. Ова школа у Мишином Хану имала је синдикалну подружницу, која је у децембру 1956. обишла сусједне засеоке и обавјештавала мјештане о догађајима у свијету.¹³

Почетком школске 1955/56. у Осмогодишњој школи у Доњој Ивањској, којом је руководио Вилко Павлек,¹⁴ основана је секција Младих задругара, у циљу упознавања ученика са задругарским покретом и савременим начином обраде повртларства. У првој години активност је била усмјерена на обраду девет дунума земље, која је први пут била засијана хибридном кукурузом, производњом сијена и поврћа. У 1958. години новосаграђени плантажни воћњак

⁹ *Крајишке новине*, 28. септембар 1956, бр. 162, 5

¹⁰ АРСБЛ (99), бр. 8210/54 ; *Бањалучке новине*, 8. октобар 1954, бр. 59, 4; *Исто*, 15. октобар 1954, бр. 60, 4

¹¹ АРСБЛ (99), бр. 9390/54 од 15. јуна 1954. године; Мехмед Селман, рођен у Бањалуци 1926, завршио је 1948. Учитељску школу у Бањалуци. Као учитељ приправник радио је у НОШ у Кмећанима и Бронзаном Мајдану, а 23. јануара 1953. прелази на дужност учитеља у школу у Доњу Ивањску. На мјесто управника исте школе именован је 15. јуна 1954. године. Већ следеће године, 1955, премјештен је на дужност учитеља у школу у Хан Кола.

¹² АРСБЛ (99), бр. 7170/55

¹³ *Крајишке новине*, 14. децембар 1956, бр. 173, 5

¹⁴ Вилко Павлек је ступио 31. августа 1955. на дужност у школи у Доњој Ивањској на мјесто приправник – наставник са завршеном Државном средњом техничком школом и положеним дипломским испитом Више педагошке школе Бањалука, група физика и хемија. Од 1. септембра 1955. постављен је за директора Осмогодишње школе Доња Ивањска.

имао је преко 150 садница сортног воћа.¹⁵ Поред библиотеке, школа је имала и читаоницу.

У општини су већ 1958. у осмогодишњим школама у Доњој Ивањској, Драгочају и Пискавици радиле и ђачке задруге са веома запаженим резултатима.¹⁶

Настава у Осмогодишњој школи у Пискавици школске 1956/57. није почела на вријеме јер је недостајало наставника за више разреде. Иако је Народни одбор општине Ивањска на вријеме обезбиједио те наставнике, они се нису одазвали на дужност. Тако је недостајао наставник српскохрватског језика, њемачког језика, биологије и наставник историје. Једино је био на располагању наставник математике и физике. Због таквог стања одржавани су чести састанци Школског одбора са среским инспекторима и члановима Савјета за просвјету и културу Народног одбора општине Ивањска. Због тога је директор ове школе поднио отказ на службу па је Народни одбор општине Ивањска поставио за управитеља Османа Балагића, управитеља школе у Ивањској.

Да би се настава редовно одвијала, он је ангажовао студенте прве године Више педагошке школе у Бањалуци. У другом полугодишту дужност директора школе преузео је Никола Живковић, који је заједно са Школским одбором радио на рјешавању материјалних проблема школе и унапређењу наставног процеса. Тако је, и поред наведених проблема, школска година у овој школи, успјешно завршена са 456 ученика. Од тога је било 56 одличних, 75 врлодобрих, 161 добар, 54 довољних 107 недовољних и три неоцијењена ученика.¹⁷ На Дан младости 1956. у овој школи отворена је изложба ручног рада ове школе под називом "По савременим методама".¹⁸

Школске 1959/60. ова осмогодишња школа у Пискавици имала је 650 ученика. У њу су долазили основци из околних села Доње и Горње Пискавице, Верића, Јаруге, Радосавске, па чак и са простора Бронзаног Мајдана.

Осмогодишња школа у Доњој Ивањској прославила је 20. октобра 1957. године 55-годишњицу свога рада. Она је, као осмогодишња школа, у школској 1957/58. години имала 540 ученика у 14 одјељења и 12 наставника. Наставнички колектив је у потпуности схватио улогу социјалистичке школе на селу и настојао је свим средствима да она одговара задацима који се постављају у вези са социјалистичким преображајем села. Захваљујући томе, школска задруга имала је најсавременији воћњак на овом подручју и он је служио као угледна надоградња произвођачима.¹⁹

¹⁵ *Крајишке новине*, 13. јун 1958, бр. 251, 5

¹⁶ *Исто*, 25. јул 1958, бр. 257, 13

¹⁷ АРСБЛ, (99), Извјештај о раду основних и средњих школа на терену Народног одбора среза Бањалука школске 1956/57. године

¹⁸ Изложбу је приредио Јусуф Лугић, наставник ручног рада.

¹⁹ *Крајишке новине*, 11. октобар 1957, бр. 216, 5

На иницијативу Одсјека за просвјету и школство Народног одбора општине Ивањска, одржано је 1958. савјетовање представника школских одбора и управника школе уз присуство референата за школство Народног одбора среза Бањалука, чији је циљ био унапређење школства. Разматране су могућности појединих школа да примијене нове методе наставе и набавка "посудбене библиотеке" по појединим школама.

У Осмогодишњој школи у Драгочају је почетком 1958, захваљујући вриједном управнику Ради Марићу, школска задруга, која је основана 1951, израдила и испекла 100.000 комада цигле, чиме је уштеђено око 100 хиљада динара, а куповане су саднице за расаднике и неколико кошница пчела.²⁰ Задруга је успјешно пословала прихватањем нових облика рада и пословања.

Почетком септембра исте године у Драгочају је отпочела градња новог дома, школске зграде са 4 учионице, зборницом и кабинетима. Народни одбор општине Ивањска осигурао је дио финансијских средстава, а Мјесни народни одбор је самодоприносом и добровољним радом припремио грађевински материјал. Изградњом нове школске зграде са 8 учионица школа је ријешила акутни проблем школског простора. До тада се настава одвијала у три смјене, а нека нижа одјељења радила су у пословној згради, која је од матичне школе удаљена око 1200 метара. Њен директор Раде Марић до тада је у овој школи радио преко 12 година, а одмах се по доласку, послвије ослобођења, ангажовао на проширењу старе школске зграде. По селу се причало: "Учо Раде по други пут проширује школу".²¹

Школа у Барловцима је радила са једном учионицом, а 23. јануара 1956. отворена је нова школска зграда, у којој је прорадила шесторазредна школа са 4 одјељења.²² Она је имала и ђачку задругу, чији је рад био запажен.

Поред три осмогодишње школе, у општини је 1958. било и 11 школа за основну наставу. У свим овим школама тада је било 1168 ученика. Од њих је 1015, или 86,9 одсто, положило, а 133, или 11,3 одсто, пало. Успјех у тим школама је био: 206 одличних, 239 врлодобрих, 400 добрих, 179 довољних и 133 недовољних ученика.

У вези са учитељима није било проблема у успјеху, али су на то утицали други проблеми: велики број ученика, мали простор, недовољан број школских учила, кабинета, фискултурне сале. У свим школама радиле су школске кухиње.

Од три осмогодишње школе у општини, по постигнутим успјесима најбоља је била школа у Пискавици. У тим осмогодишњим школама ове општине наставу су похађала 1393 ученика. Разреде је положило 1140, или 81,8 одсто, а пало на годину или на поправни 247, или 17 одсто, а осам, или 0,4 одсто, напу-

²⁰ Исто, 18. јул 1958, бр. 256, 4

²¹ Исто, 21. новембар 1958, бр. 274, 4

²² АРСБЛ, (99), бр. 1450/55

стило је школу. У све три школе било су 222 одлична ученика, 245 врлодобрих, 460 добрих, 204 довољних и 247 недовољних.

Укупан број ђака на терену Општине Ивањска у школској 1957/58. години био је 2595, од којих је положило 84,09 одсто а пало 14,79 одсто. Већ у наредној школској години у општини је било 14 школа, и даље три осмогодишње, са укупно 2724 ђака, са којима је радило 59 наставника и учитеља. И поред овог броја ђака, школом још увијек није било обухваћено 244 дјеце школског узраста. За то су се вршиле припреме да се граде школе у Каралићима и Горњој Пискавици.²³

Крајем 1958. Удружење наставника и професора Општине Ивањска расправљало је о ваншколској активности својих чланова. Најприје се дискутовало о народном просвјетивању, почевши од формирања течајева за здравствено васпитање сеоске женске омладине при школама. Посебно је разматрано питање марксистичког образовања чланова и прерада међу просвјетним радницима Програма СКОЈ-а. Просвјетни радници су требали да присуствују предавањима при централама, осим колектива осмогодишњих школа у Пискавици, Драгочају и Мишином Хану, у којима су се предавања посебно приређивала. Расправљало се о припремама и организацији секција младих задругара при школама. Поред постојеће три ђачке задруге, у Доњој Ивањској, Пискавици и Драгочају, закључено је да се отворе секције младих задругара и при неким другим основним школама, чији би задатак био стварање предуслова за стварање ђачких задруга.²⁴

Послије избора 1958. године у свих 18 основних организација Скупштине општине Ивањска почео ја са радом домаћински течај у Горњој Ивањској којим је руководила стручна учитељица. Окупљено је 60 полазница из саме Ивањске и непосредне околине, махом омладинке и домаћице. Планирано је отварање течаја и у Пискавици и Драгочају.²⁵

Упоредо са овом активношћу, у три постојеће осмогодишње школе, једној шестогодишњој и девет основних школа, градиле су се од почетка 1959. године три потпуно нове дворазредне школе и довршиле двије школске зграде из претходне године. Са 18 школских објеката, колико их је било у септембру 1959. године, ријешено би се, у извјесној мјери, проблем основног школства.²⁶

У школској 1958/59. години у Општини Ивањска радило је 11 четвороразредних и три осмогодишње школе, а у њима су наставу похађала 2532 ученика. Од осмогодишњих школа најбољи успјех постигла је Осмогодишња школа у Пискавици са просјечном оцјеном 3,20, а имала је најбољи успјех и претходне године. Све осмогодишње школе имале су своје ђачке задруге. Од четво-

²³ *Крајишке новине*, 7. новембар 1958, бр. 272, 7

²⁴ *Исто*, 19. децембар 1958, бр. 278, 9

²⁵ *Исто*, 13. фебруар 1959, бр. 286, 2

²⁶ *Исто*, 27. фебруар 1959, бр. 288, 3

роразредних школа најбољи успјех показала је школа у Церицима, чији је просјек био 3,52.

У ђачким задругама основних школа у Ивањској и Барловцима ђаци су имали мале парцеле земље на којима су засијавали разне културе житарица и воћа. У претходној школској години школе су имале школске кухиње, у којима су ђаци добијали топлу храну. Неке школе су имале слаб и дотрајао намјештај.

Школа у Шимићима радила је у слабој и дотрајалој згради, а у Горњој Ивањској у вези са школом је "имао ријеч и санитарни инспектор".²⁷

На Дан Републике 29. новембра 1959. отворена је нова школа у Каралићима. За отварање ове школе владало је велико интересовање у насељима Пиљагићи, Поповићи, Каралићи и Добраши. Најближе школе у овим насељима прије рата 1941. биле су у Ивањској и Бистрици, до којих се морало пјешачити и преко 10 км. Изградња ове школе почела је 1957. За њену изградњу су велики дио средстава дали мјештани. Највише су се на томе ангажовали Јово Поповић, Раде Каралић, Мирко Савић и други. Народни одбор општине Ивањска, чији је представник био, дао је преко три милиона динара.

Исте године осјетила се потреба за изградњом школе у Радосавској, јер је у засеоцима Грабовци и Пљављани било око 410 домаћинстава са 2200 становника, од којих 100 дјеце која су обавезна да иду у школу. Народни одбор општине Ивањска је одобрио Инвестициони програм за изградњу дворазредне школе, чија је вриједност износила 6,700.000 динара. Од тога је било 2,500.000 из републичког буџета, а 4,200.000 динара из мјесног самодоприноса.²⁸

Секција младих задругара при Основној школи у Мишином Хану била је 1960. најбоља у Бањалучком срезу, а касније и у Босни и Херцеговини.²⁹

У години расформирања сеоских општина у Бањалучком срезу 1962,³⁰ у Општини Ивањска, уз мању помоћ Народног одбора општине, дограђени су друштвени домови у Доњој Ивањској, Верићима и Козари и пуна основна школа у Ивањској.

На сједници Скупштине општине Бањалука од 26. септембра 1963. године донесено је рјешење о спајању Основне школе Доња Ивањска, Основне школе Торлак и Основне школе Козара, а новоформирана школа радила је под именом Основна школа "Ивица Мажар" Доња Ивањска. Управитељ новоформиране школе остао је дотадашњи управитељ те школе Фрањо Матић.³¹

Ljubica Ećimović

²⁷ Исто, 7. август 1959, бр. 311, 4

²⁸ АРСБЛ, (99), бр. 08-50/23 од 15. априла 1959.

²⁹ Крајишке новине, 30. април 1960, бр 345, 4

³⁰ Службени лист НРБиХ, бр. 47 од 12. децембра 1962.

³¹ Службени гласник општине Бањалука, бр. 8 од 26. септембра 1963.

Schools in Ivanjska Municipality 1952-1962

Conclusion

Opening primary, eight-year and six-year schools was prolonged even after the abolition of the Ivanjska municipality and its merger to Banja Luka municipality. This change had less impact on elementary education than on the economic development of the Ivanjska municipality which was deprived of power. Therefore, until the 90s of the XX century there as well as in other rural municipalities that were also disestablished, occurred the idea to re-establish them as municipalities.